Zdraví 2020 – jak dosáhnout zdraví a rozvoje v současné Evropě

Zsuzsanna Jakab[1] a Agis D. Tsouros[2]

[1]ředitelka Regionálního úřadu WHO pro Evropu, [2]ředitel, Divize politik a řízení pro zdraví a blahobyt, Regionální úřad WHO pro Evropu, Kodaň, Dánsko

Úvod

Zdraví a blahobyt jsou univerzální lidské cíle, které jsou v současné době považovány za základní lidská práva. Tvoří jedny z hlavních složek vyrovnaného lidského, ekonomického a sociálního rozvoje a zdroj pro spokojený každodenní život. Tyto cíle jsou stále více vnímány jako středobod lidského rozvoje a bezpečnosti. Na zdraví už se nepohlíží jako na pouhou spotřební záležitost, kterou je potřeba financovat. Začíná být vnímáno jako hodnota, kterou bychom měli posilovat a rovnoměrně zlepšovat, stejně jako pozitivní koncept, vynášející do popředí jak sociální a osobní zdroje, tak fyzické schopnosti.

Životy všech 900 milionů obyvatel 53 zemí v evropském regiony se dostávají do popředí a naší výzvou v moderní době je zasadit se o to, aby tyto ideály opravdu měly vliv na zlepšení zdraví, a to rovnoměrně ve všech zemích WHO v rámci evropského regionu. Na základě toho, co známe, a na základě dostupných technologií už teď víme, že je třeba se snažit více.

V dnešní době je zdraví na pořadu dne mnohem více, než kdy předtím, například kvůli globalizačním silám a rychlého šíření nakažlivých chorob, a to jsou pouze dva z faktorů. Zdraví je důležitou složkou diskuzí na poli obchodu, diplomacie i bezpečnosti. Zdravotnický sektor představuje významnou ekonomickou složku sám o sobě, vytváří nezanedbatelný počet pracovních míst a stimuluje vědu, výzkum a technologii. Lidsko-právní rozměr problematiky zdraví mají vysokou důležitost, avšak často jsou přehlíženy, což je vidět na příkladu toho, jak se obavy v oblasti mobility a migrace přelévají do předsudků a stigmat. A toto jsou jen některé z důvodů, proč je zdraví tak důležitou otázkou.

Lidé mají potřebu ovlivňovat své zdraví a očekávají, že budou schopni mít vliv také na to, jak jejich politické, sociální, ekonomické a fyzické prostředí jejich zdravotní stav ovlivňují. Takovýto vliv pomáhá vytvářet komunity a zlepšovat zdraví. Také široký záběr všech faktorů, ovlivňujících zdraví, znamená, že oblast zdravotního stavu nespadá jen do zdravotnického sektoru, přestože jak tento sektor, tak systémy zdravotní péče mohou hrát velmi významnou roli. Je zapotřebí pracovat v rámci modelů spolupráce, založených na sdílení priorit s ostatními sektory. Veškeré kroky, ovlivňující zdravotní faktory, které přinášejí výsledky pro tyto sektory, vedou k širším přínosům pro společnost, a to včetně přínosů na poli ekonomiky.

Faktory, které leží na pozadí současného zatížení nemocemi, jsou velmi komplexní a vzájemně propojené. Patří mezi ně stárnutí, migrace, převažující výskyt nepřenosných nemocí a mentálních potíží, převládající problematika zvládání nakažlivých chorob, výkonnost a finanční výzvy ovlivňující zdravotnické systémy a nedostatečně rozvinuté systémy veřejného zdravotnictví na mnoha místech. Nicméně existují silné důkazy, že lze najít rentabilní způsoby, jak přímo zlepšit zdraví a blaho populace s pomocí přístupů, kombinujících vládní řízení, podporující prostředí a zvyšování smyslu pro odpovědnost a její přebírání do vlastních rukou. Potřebujeme nový systém vedení pro 21. století, který bude založený na následujících bodech: sociální faktory ovlivňující zdraví, rovnoprávnost a udržitelnost, dosahování globálních a celospolečenských cílů pomocí nových vzájemně propojených forem formálního i neformálního vedení a nových strategických

vztahů. Systém by také měl být postavený na základě silně projevovaného názoru lidí a jejich zapojení. V této oblasti vnímáme jak silnou výzvu, tak významnou příležitost.

Zdraví 2020

V evropském regionu se nachází 53 zemí, které se od sebe v oblastech kultury, historie, rozvoje, bohatství a zdrojů vzájemně velmi liší. Navzdory této různorodosti se země společně sešli na výroční schůzi Regionálního výboru WHO pro Evropu, aby v září 2012 schválily a zavázaly se k implementaci nového celoevropského rámce politiky v oblasti zdraví, Zdraví 2020. Zdraví 2020 bylo podpořeno rozsáhlými konzultacemi jak v rámci, tak mimo Regionální kancelář WHO pro Evropu, a stejně tak mnoha novými studiemi.

Bylo zadáno provedení rozsáhlého posudku sociálních determinantů, ovlivňujících zdraví a rozdělení zdraví v evropském region WHO, jehož cílem bylo vytvořit doporučení pro vytváření nových politik, snižujících nerovnosti v oblasti zdraví v celém regionu, založené na reálných důkazech, stejně jako poskytnou nový rámec pro budoucí kroky. Posudek byl proveden ve dvou fázích v rámci dvouletého projektu, řízeného Michaelem Marmotem. Kompletní zpráva byla zveřejněna v září 2013. Posudek analyzoval rozsah nerovnosti v oblasti zdraví v rámci jednotlivých zemí evropského region i mezi nimi a zhodnocoval politické možnosti, jak se s nimi vypořádat. Posudek vycházel z práce 13 pracovních skupin a z výsledků a doporučení Světové komise pro sociální determinanty v oblasti zdraví, obzvláště pak z faktu, že nerovnosti v oblasti zdraví vznikají na základě podmínek, v nichž se lidé rodí, v nichž vyrůstají, žijí, pracují a stárnou a že nerovnosti v distribuci moci, peněz a zdrojů stojí za zrodem těchto podmínek každodenního života. Na základě těchto důkazů a analýzy poskytuje posudek specifická a praktická doporučení pro politické intervence napříč celé délky života a generacemi, která mají potenciál a schopnost snížit nerovnosti v oblasti zdraví.

Významné studie v oblasti principů a implementace vylepšeného způsobu vedení na poli zdraví byly provedeny Ilonou Kickbush, a i tyto se přímo odrazily v procesu vytváření Zdraví 2020. Hlavní ze studií posuzovala nové přístupy k vedení, které se zakládají na měnící se povaze výzev 21. století. Vycházela z mnoha podkladových studií, které poskytují další hloubkovou analýzu příslušné problematiky. Studie zdůrazňuje probíhající proces rozšiřování vedení na model spolupráce, v němž je vedení výsledkem vzájemného propojení širokého pole státních (ministerstva, parlamenty, agentury, úřady, komise atd.), společenských (firmy, občané, komunitní skupiny, globální média včetně sociálních sítí, nadace atd.) a nadnárodních (Evropská unie, OSN atd.) činitelů.

Tyto zprávy také sloužily jako podklad pro aspekty vedení v evropském posudku sociálních determinantů, ovlivňujících zdraví a rozdělení zdraví.

V září 2012 byla vydána analýza rezolucí, přijatých Regionálním výborem WHO pro Evropu v předchozích 10 letech a rezolucí Světového zdravotnického shromáždění a prohlášení z ministerských konferencí.[1] Tato studie závazků ukazuje, že Zdraví 2020 lze vnímat jako dokument, tvořící nový rámec pro mnoho takovýchto rozhodnutí, ukotvený v koherentním a vizionářském přístupu, překonávajícím roztříštěnost a usnadňujícím implementaci. Nicméně, některé oblasti vyžadují v současnosti vyšší míru pozornosti, a mezi tyto problematiky patří

[1] Bertollini R, Brassart C, Galanaki C. *Review of the commitments of WHO European Member States and the WHO Regional Office for Europe between 1990 and 2010. Analysis in the light of the Health 2020 strategy*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012.

například zdraví straších občanů, řešení některých nepřenosných nemocí a ekonomické dopady zdraví a nemoci. Dále také studie navrhuje, aby mechanismy a principy, stojící za implementací komplexních strategií byly lépe definovány a rozvíjeny. Konečně studie také navrhuje, aby nové rezoluce Regionálního výboru WHO pro Evropu zahrnovaly stručný přehled o pokroku, kterého bylo dosaženo na poli implementace předchozích závazků.

V roce 2012 byla vydána studie zkušeností, získaných v rámci spolupráce jednotlivých sektorů.[2] Tato studia zdokumentovala zkušenosti s tématem zdraví v rámci všech politických přístupů, zhodnotila důkazy týkajících se různých struktur vedení a srovnávala jejich účinnost v rámci konkrétních kroků, působících na sociální determinanty, ovlivňující zdraví a konečně také na zdravotní výsledky v rámci obyvatelstva. Publikace podchycuje výzkum demonstrující, jak lze úspěšně zavádět mezisektorové struktury vedení, jak je používat a udržovat. Poskytuje také dostupné a relevantní příklady nástrojů a instrumentů vedení, které mají sloužit pro jejich vytváření.

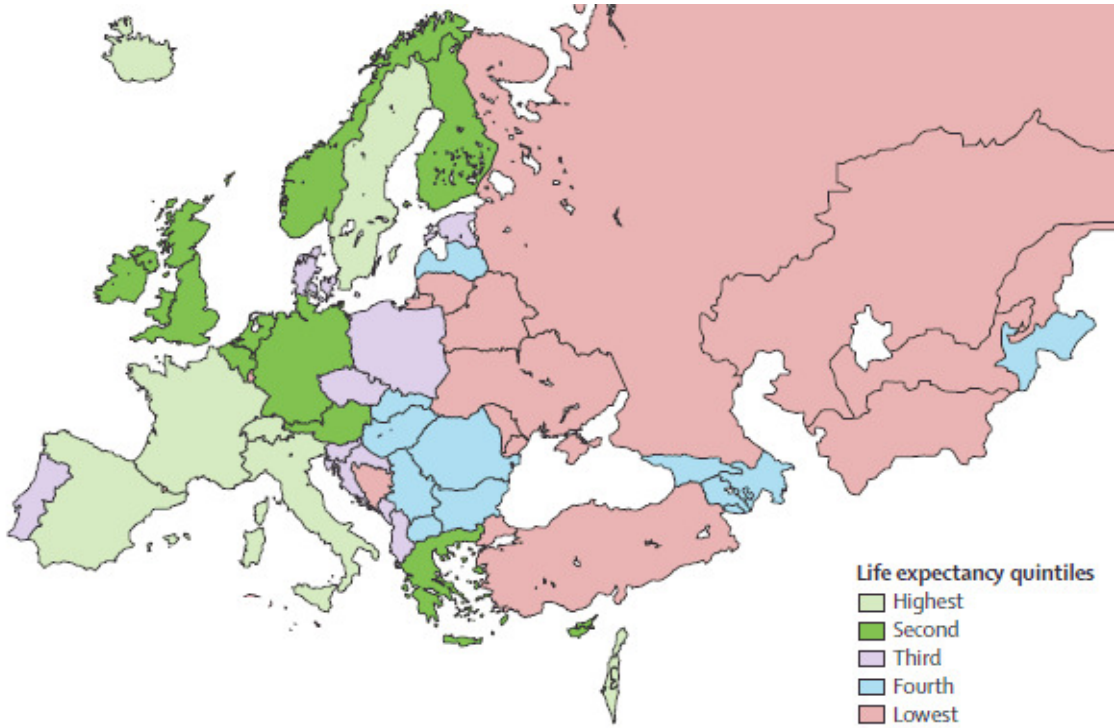
A konečně se k vydání připravuje také prošetření ekonomických aspektů prevence nemocí. Tato publikace bude prozkoumávat silně se rozvíjející důkazy, podporující vyšší investice do opatření v oblasti podpory zdraví a prevence chorob z hlediska šetření nákladů a výsledků.

Členské státy evropského regionu WHO schválily Zdraví 2020 ve dvou formách. *Evropský politický rámec pro podporu kroků napříč vládou a společností pro zdraví a blahobyt* poskytuje politikům a klíčovým hráčům na politickém poli hlavní hodnoty a princi, tedy klíčové strategické politické rady pro aplikování Zdraví 2020 v praxi. Delší verze *Zdraví 2020: Politický rámec a strategie* představuje mnohem detailnější publikaci z hlediska důkazů a praktik, vztahujících se ke zdraví a blahobytu a je určená pro ty, kteří se zabývají rozvojem politických strategií a jejich implementací a operační úrovni. *Zdraví 2020: Politický rámec a strategie* je považován za živoucího průvodce k politickým přístupům a strategiím, poskytujícího reference na změny jak v důkazech, tak v praxi. Nejedná se o předpis, ale o praktický rámec, který má být použit a implementován v kontextu podmínek každé ze zemí, jejích potřeb a ambicí.

Na pozadí Zdraví 2020 stojí různorodé zkušenosti v oblasti zdraví z celého evropského regionu WHO. Celkové zdraví se neustále zlepšuje, nicméně nerovnosti v této oblasti jsou i nadále velmi závažným problémem. Obrázek č. 1 ukazuje rozdělení evropských zemí do pěti skupin podle očekávané délky života. Mezi jednotlivými státy jsou veliké rozdíly, obzvláště pokud se podíváme na srovnání západní a východní oblasti. Další ilustrace ukazují, že u dítěte, narozeného v rámci Commonwealthu nezávislých států je třikrát větší pravděpodobnost úmrtí před dosažením pěti let věku, než u dítěte narozeného v zemi EU, a v některých zemích regionu je mateřská úmrtnost až 43 krát vyšší, než v jiných.

Obr. 1. Očekávaná dálka života v zemích evropského regionu WHO, 2010 nebo nejnovější dostupná data

[2] McQueen DV, Wismar M, Lin V, Jones CM, Davies M, eds. *Intersectoral governance for health in all policies: structures, actions and experiences*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012 (Observatory Studies Series, No. 26).

Zdroj: databáze WHO Evropské zdraví pro všechny.

Je zcela zřejmé, že se kvalita a dostupnost zdravotnických služeb mezi jednotlivými zeměmi velmi liší. Nicméně veškeré dostupné důkazy ukazují na to, že tyto rozdíly v zásadě spočívají v rozdílných sociálních a ekonomických podmínkách. Rozdíly jsou také spojeny s chováním v oblasti zdraví, včetně konzumace tabáku a alkoholu, stravovacích návyků a fyzické aktivity a mentálním poruchám, které jsou na druhou stranu do značné míry ovlivňovány stresem a odrážejí znevýhodnění jednotlivých osob.

Zdraví 2020 je reakcí na tyto výzvy. Cílem této strategie je „výrazně zlepšit zdraví a blahobyt obyvatelstva, snížit nerovnosti na poli zdraví, posílit veřejné zdraví a zajistit takové zdravotnické systémy, které se budou soustředit na člověka, budou všeobecné, rovnoprávné, udržitelné a s vysokým standardem kvality“. Staví na základech, zakotvených v samotné Ústavě WHO – tedy na základním právu každého člověka na nejvyšší dosažitelný zdravotní standard, bez ohledu na etnický původ, pohlaví, věk, sociální status a schopnost platit. Stejně důležité jsou principy férovosti, udržitelnosti, kvality, transparentnosti, odpovědnosti, práva podílet se na rozhodování a na důstojnost.

Pro shrnutí, tento politický rámec zdůrazňuje:

- Zaměření na zdraví a blahobyt jako na ukazatele rozvoje;
- Ucelený přístup k celému spektru determinantům zdraví;
- Řešení hlavních priorit v oblasti veřejného zdraví v regionu, stejně jako používání praktických a funkčních řešení;

- Využívání nových a odvážných přístupů v rámci vedení ke spolupráci, které tak spojí mnoho partnerských subjektů a zmobilizuje širokou politickou základnu a kulturní podporu pro rozvoj zdraví, aby mohlo být dosaženo společných řešení;
- Identifikování a reakce na předpoklady ke změně;
- Nacházení způsobů jak ilustrovat ekonomický potenciál investic do oblasti zdraví, včetně důkazů o přínosech zdraví pro všechny politiky a efektivních přístupech k této oblasti;
- Identifikace způsobů jak lépe umožnit občanům a pacientům přebírat odpovědnost za své zdraví, což je klíčový prvek pro zlepšení zdravotnických výsledků a výkonů zdravotních systémů a spokojeností s nimi;
- Implementace efektivních a účinných způsobů využití nových sítí, partnerství, komunikačních a technologických příležitostí;
- Implementace společných mechanizmů v rámci Evropského region WHO, které mají za cíl vybudovat, podporovat a udržovat jednotu a soudržnost předávání zpráv v rámci komunity veřejného zdraví;
- Identifikace nedostatků ve vědomostech a nových výzkumných priorit; a
- Poskytování průběžné komunikační platformy pro sdílení praktických zkušeností mezi politiky a obhájci veřejného zdraví napříč regionem.

Hodnoty a témata v rámci Zdraví 2020

Nepřenositelné nemocí a duševní poruchy představují v současnosti nejzávažnější zdravotní zatížení, které vyplývá ze sociálních a ekonomických podmínek, v nichž lidé žijí, a ze životního stylu, který je sám o sobě také společensky podmíněný. Tyto choroby jsou výsledkem vzájemného ovlivňování lidí a široké škály determinantů zdraví v průběhu celého života. Existují jasné důkazy, podle kterých spravedlivý a rovnoprávný přístup ke zdravému rozvoji v raném dětství, dobré vzdělání a práce a důstojné bydlení a příjem podporují zdraví.

Zdraví 2020 obhajuje přístup, jdoucí po kořeni problémů. Současné ekonomické studie ukazují nejen na finanční zátěž, jakou moderní nemoci představují, ale také na to, že těmto výzvám lze čelit, pokud budeme věnovat větší pozornost podpoře zdraví, prevenci onemocnění a veřejnému zdraví, a to takovými cestami, které řeší nerovný přístup ke zdravotní péči napříč sociálním gradientem a podporují nejzranitelnější a nejvíce znevýhodněné občany. Nicméně, v mnoha zemích postrádají současné politické přístupy v jiném než zdravotnickém sektoru zaměření buď na zdraví, nebo na rovný přístup.

Současná situace ve většině zemí je taková, že ze státního rozpočtu plně do zdravotnictví značná část peněz a náklady na zdravotní péči rostou rychleji, než národní příjmy. Mnoho nákladů vzniká na základě dodávek, jako jsou nové léčby a technologie, stejně jako na základě zvyšujícího se očekávání pacientů co se týká ochrany před zdravotními riziky a vysoce kvalitních zdravotnických intervencí. Zdravotnické systémy, se stejně jako jakýkoli jiný sektor musí adaptovat a změnit, a tato jejich změna by měla být zaměřena na primární péči a podporu zdraví a prevenci onemocnění, s ještě větším důrazem na poskytování integrované péče, zaměřené na pacienty, například mezi primární a sekundární péčí nebo mezi poskytovateli sociálních a zdravotnických služeb.

Studie snížení úmrtnosti v důsledku srdečních chorob v několika zemích s vysokými příjmy ukazují, že úbytek je z více než padesáti procent možné připsat úbytku v populačním zatížení rizikovými faktory, jako je například kouření. Většina zbývající části úbytku je pak díky snahám v rámci klinické prevence, a tento podíl se podle všeho ještě zvyšuje. Podobné studie silně ospravedlňují kombinovaný přístup ke snižování populačních rizik a poskytování dobře klinicky zvládnuté péče u těch, u kterých už byla choroba diagnostikována.

Nicméně podle odhadů OECD země Evropského regionu WHO věnují na podporu zdraví a prevenci chorob v průměru pouhá 3% z rozpočtu na zdravotnictví.

Hlavní strategické cíle, zaměření a obsah Zdraví 2020

Zdraví 2020 má dva vzájemně propojené cíle:

- Všeobecné zlepšení zdraví a snížení nerovností v přístupu k němu; a
- Zlepšení vedení a zúčastněného řízení ve zdravotnické oblasti.

Kromě těchto dvou cílů je politický rámec Zdraví 2020 postaven na čtyřech prioritních oblastech pro politické kroky, které jsou propojené, na sobě závislé a vzájemně se podporující:

- Investice do zdraví pomocí celoživotního přístupu a předávání odpovědnosti pacientům;
- Řešení hlavních regionálních zdravotních výzev v oblasti přenosných i nepřenosných nemocí;
- Posílení zdravotních systémů zaměřených na pacienty, veřejných zdravotnických kapacit a připravenosti na krizové situace, dohled nad nimi a reakce; a
- Vytváření odolných komunit a podpůrného prostředí.

Aby bylo možné věnovat se všem čtyřem prioritám, je zapotřebí činit kroky napříč širokou škálou různorodých témat. Nový potřebný způsob vedení v oblasti zdraví bude založený na sociálních determinantech zdraví, rovného přístupu a udržitelnosti, založený na dosažení celosvětových a společenských cílů pomocí nových propojených kromě formálního i neformálního vedení a nových strategických vztahů a vystavený na základě silného vlivu samotných pacientů a jejich zapojení.

Vlády mohou dosáhnout vyššího dopadu na oblast zdraví, pokud propojí politický přístup, investice a služby a zaměří se na snížení nerovností. Jejich jasně danou odpovědností je vytvořit mezisektorové národní strategie, které budou kombinovat plánování a dohled společně s cíly a budou zaměřené na klíčové výzvy, jako je průběh života, posílení zdravotnických systémů a veřejného zdraví a předávání odpovědnosti do rukou pacientů. Takovéto mezisektorové strategie, jako například využití fiskálních politik a regulace, kroky zamřené na prostředí jako jsou školy a pracoviště, a podpora sekundární prevence, včetně hodnocení rizik a screeningů.

Za zvláštní zmínku stojí také duševní onemocnění. Ta jsou totiž hlavní příčinou dlouhodobého stresu a postižení. Zhruba jedna čtvrtina obyvatel evropského regionu v průběhu života trpí nějakou formou duševního onemocnění. Výzkumy nám pomáhají lépe pochopit zničující propojení mezi duševními chorobami a sociálním vyloučením, nezaměstnaností,

bezdomovectvím a problémy s alkoholem či jinými návykovými látkami. Zvláštní výzvou je pak podpora včasné diagnózy deprese a prevence sebevražd pomocí zavádění intervenčních programů v rámci komunit. Tato problematika získala na důležitosti obzvláště v nedávném období ekonomické krize, během které počet sebevražd v například v Řecku stoupl o 17% a v Irsku o 13% . [3]Podle dostupných důkazů mohou být tyto nárůsty, ostatně stejně jako jakékoli jiné negativní dopady ekonomických problémů na zdravotní stav, snižovány s pomocí správně zacílené sociální ochrany a aktivní politiky na trhu práce.

Zdraví 2020 je zcela konzistentní s Generálním pracovním programem WHO a dalšími mezinárodními nástroji a vývojem. Podporuje stále intenzivnější celosvětové snahy o kontrolu nepřenosných nemocí, jako je například politické prohlášení OSN z roku 2011 o nepřenosných nemocech, Rámcová konvence WHO o kontrole tabáku a Globální strategie pro stravovací návyky, fyzickou aktivitu a zdraví. I nadále je potřeba vyvíjet vysoké úsilí v boji s přenosnými chorobami, pro který je potřeba zcela implementovat Mezinárodní zdravotní nařízení, zvyšovat efektivitu výměny informací a společných aktivit na poli sledování a kontroly chorob.

Pokud nahlížíme na komplexní a vzájemně propojené determinanty dnešních chorob, u nichž jsou politická rozhodnutí dělána v podmínkách nejistých nebo nedokonalých znalostí, pak jsou přístupy založené na racionálním lineárním přemýšlení nedostačující. Abychom mohli řešit situace, v nichž nelže zcela předpokládat širší systémové dopady mnoha různých zásahů, je zapotřebí znalostí, vycházejících ze systematického a komplexního uvažování. Pro zbavování se těchto nejistot se jako čím dál důležitější ukazují menší zásahy, podporující učení a adaptaci.

Zdraví 2020 se zaměřuje na posílení zdravotnických systémů zacílených na potřeby pacienta a jejich schopnost poskytovat vysoce kvalitní péči a zlepšující se výsledky. Zdravotnické systémy musí být ekonomicky životaschopné a udržitelné, vhodné pro plnění svého účelu a informované o nových důkazech. To vyžaduje novou orientaci, přisuzující důležitost prevenci chorob, poskytování integrovaných služeb, následnou péči, neustálé zlepšování kvality a podporu sebepéče pacientů, s tím, že péče by se měla přesouvat tak blízko k domovu, jak jen je bezpečné a finančně rentabilní. Dosažení všeobecného přístupu k lékařské péči je i nadále závazkem WHO jak na celosvětovém poli, tak v rámci Zdraví 2020, společně se závazky vůči primární zdravotní péči coby základnímu kameni zdravotnických systémů 21. století. Veškerý tento vývoj v rámci zdravotnických systémů a veřejného zdraví vyžaduje flexibilnější, všeobecněji vzdělané a na týmovou spolupráci orientované pracovníky.

Zdraví 2020 bylo podpořeno také v rámci rozvoje Evropského akčního plánu pro posílení kapacit a služeb veřejného zdraví., který byl také v roce 2012 schválen Regionálním výborem WHO pro Evropu jako klíčový pilíř pro implementaci Zdraví 2020. Akční plán se zaměřuje na zlepšení veřejných zdravotnických služeb a jejich infrastruktury, včetně těch aspektů poskytování zdravotnických služeb, které se týkají veřejného zdraví. Akční plán navrhuje deset zásadních horizontálních operací ve veřejném zdraví, které mají být jednotícím a vedoucím základem pro evropské zdravotnické úřady při sledování, hodnocení a vytváření politik, strategií a kroků pro reformování a zlepšování veřejného zdraví. Dosahování lepších zdravotních výsledků vyžaduje výrazné posílení funkcí a kapacit veřejného zdravotnictví, investice do institucionálního uspořádání veřejného zdravotnictví, snahy o posílení ochrany zdraví, podporu zdraví a prevenci chorob.

[3] Stuckler D. et al. (2011) The Lancet Vol378 pp124-125."

Vytváření odolnosti je klíčovým faktorem ochrany a podpory zdraví a blahobytu jak na individuální úrovni, tak v rámci komunit. Odolné komunity mají, nebo jsou schopné vytvořit, takové dovednosti, které jim umožňují proaktivně reagovat na nové nebo nepříznivé skutečnosti. Jsou také schopné se připravit na ekonomické, sociální a environmentální změny a dobře se vypořádat s krizí a nepříznivými podmínkami.

Rizika v okolním prostředí jsou významným determinantem zdraví, jelikož mnoho zdravotních stavů souvisí s takovými faktory, jako je znečištění ovzduší a dopady klimatických změn. Tyto faktory se vzájemně ovlivňují také se sociálními determinanty zdraví. Přínosy, jaké má na zdraví ekonomika s nízkou produkcí uhlíku a vedlejší přínosy, které mají ekologické přístupy v politice na zdraví, jsou zvažovány v kontextu Konference OSN o udržitelném rozvoji Rio+20.

Implementační proces a co země čeká v nejbližší době

Jsme si dobře vědomi toho, že v oblasti řešení rozvoje zdraví budou jednotlivé země zapojovat program Zdraví 2020 v různých kontextech a s různými schopnostmi. Zároveň je tento politický rámec navrhován tak, aby poskytoval koherentní a praktické návody navzdory různým počátečním situacím. Specifické cíle tedy zahrnují dosažení silného politického závazku vůči zdraví a posunutí zdraví na vyšší příčky důležitosti v rámci politické agendy, dosažení zohlednění zdravotního hlediska ve všech politických rozhodnutích, posílení dialogu o zdraví a jeho determinantech v rámci politiky a vytvoření prostředí odpovědnosti za zdravotnické výsledky.

Zdraví 2020 poskytuje řešení pro všechny tyto výzvy, a to řešení založená na důkazech. Pro usnadnění spolupráce s jednotlivými zeměmi a pro podporu Zdraví 2020 připravuje Regionální kancelář WHO pro Evropu balíček služeb a nástrojů, které státům poskytnou systematickou podporu při řešení klíčových problémů horizontální strategie Zdraví 2020 (na obrázku č. 2 je zobrazeno devět složek tohoto balíčku), stejně jako pragmatické reference a přístupy k detailnějším aspektům politického rámce. U každé ze složek balíčku bude poskytována omezená nabídka prioritních a vysoce výnosných služeb, vodítek a nástrojů. Baliček bude pravidelně obnovován tak, aby odrážel zkušenosti získané v rámci postupu v jednotlivých zemích, a aby zpřístupnil slibné praktiky a odborné znalosti.

Výchozím bodem pro všechny státy musí být vytvoření národní zdravotní politiky, včetně podpůrných strategií a plánů. Na základě vhodného hodnocení potřeb, čeho chce daná země dosáhnout v oblasti zlepšení rovnoměrně dostupného zdraví? Jaké více sektorové politické přístupy hodlá využít například u nepřenosných chorob? Balíček služeb a nástrojů Zdraví 2020 má pomáhat právě v těchto oblastech. Co se týká oblasti veřejného zdraví, tam by jasná vodítka měl poskytnout Evropský akční plán pro posílení kapacit a služeb veřejného zdravotnictví a k němu přidružený nástroj pro sebehodnocení. Zdraví 2020 není určeno pro akademické pracovny a zaprášené police, jedná se o vodítka pro praktickou implementaci.

Obr. 2. Devět složek balíčku Zdraví 2020

Hodnocení dopadu na zdraví a ekonomické zhodnocení představují další užitečné nástroje pro hodnocení potenciálního dopadu politik a mohou být stejně tak použity pro hodnocení toho, jakým způsobem politické přístupy ovlivňují rovnost a pro zjištění toho, jak politické přístupy ovlivňují zdraví, mohou být použita jak kvalitativní, tak kvantitativní data.

Nejslibnějším postupem se zdá fakt, že některé země již nyní vytvářejí přemosťující politiky pro Zdraví 2020 a podpůrné strategie a plány, které jsou se zdravotním politickým rámcem v souladu. Jiné naopak vyzdvihují specifické prvky Zdraví 2020 v souladu s hodnotami a principy Zdraví 2020. Regionální kancelář WHO pro Evropu v současnosti přebírá systematický přístup pro podporu zemí v rámci jejich práce na implementaci Zdraví 2020 pro období 2014-15. Další z iniciativ je podpora rozvoje nových způsobů vytváření sítí mezi jednotlivými zeměmi, institucemi a lidmi, včetně spolupráce v rámci těchto sítí, ze strany Regionální kanceláře.

Implementace Zdraví 2020 bude vyžadovat aktivní přístup mnoha organizací a institucí, v jejichž zájmu leží jak vývoj na poli zdravotnictví, tak veřejné zdraví v rámci celé Evropy. Spolupráce s EU poskytne silný základ, významné příležitosti a další přínosy. Existuje mnoho dalších organizací a sítí, jejichž počet je příliš veliký na to, abychom je zde mohli vyjmenovat, které musí být také zapojeny do spolupráce. Přestože postoje vůči soukromému podnikatelskému sektoru se různí, jeho etické zapojení může silně podpořit dosažení cílů, stanovených v rámci Zdraví 2020.

Evropská síť Zdravých měst WHO je jedním z příkladů takovýchto důležitých sítí, které mohou velmi napomoci implementaci Zdraví 2020. Přibližně 69% lidí v Evropském regionu žije v městských oblastech, a města mohou poskytovat vynikající příležitost pro prosperitu jak jednotlivců, tak celých rodin. Města mohou být motorem ekonomického růstu a mohou podporovat zdraví pomocí zlepšeného přístupu ke službám, kultuře a rekreaci. Na druhou stranu však ve městech také dochází ke koncentraci chudoby a špatného zdraví. Některé podmínky městského života, obzvláště segregace a chudoba, k takovýmto rozporům přispívají a posilují je

tím, že způsobují nevyrovnané vystavování takovým vzorcům reakcí na ekonomickou a sociální deprivaci, které je zdraví neprospěšné a nežádoucí ze sociálního hlediska.

Města jejich vedení mohou ovlivňovat zdraví a blahobyt obyvatel skrz různé politické přístupy a intervence, včetně takových, které řeší sociální vyloučení a podporu, zdravý a aktivní život, bezpečnostní a ekologickou problematiku, pracovní podmínky, připravenost na vyrovnávání se s následky klimatických změn, vystavování se rizikům a nepříjemnostem, zdravé urbanistické plánování a návrhy, a takové procesy, které zahrnují a podporují zapojení obyvatel. Evropská síť Zdravých měst WHO poskytuje mnoho příkladů vhodných činností napříč celým Evropským regionem WHO a bude tudíž sloužit jako strategický nástroj pro implementaci Zdraví 2020 na lokální úrovni.

Regionální kancelář WHO pro Evropu nastaví a bude udržovat efektivní spolupráci mezi všemi takovýmito partnery a sítěmi v celém regionu podporou následujících aspektů: širokého zapojení, pomoci v rámci zvyšování koherentních politických přístupů, sdílení dat ohledně zdraví, spojení sil při dohlížení a přispívání ke sdíleným politickým platformám, hodnotících misí, workshopů a individuálních konzultací, stejně jako pomocí technických dialogů a případových studií.

Odpovědnost a cíle

Politické závazky vůči tomuto implementačnímu procesu jsou zásadní jak na globální, tak na regionální, národní a subnárodní úrovni. V rámci zasedání Regionálního výboru WHO pro Evropu v roce 2013 přijaly státy následující zastřešující či zásadní cíle:[4]

1. Snížení předčasné úmrtnosti Evropě do roku 2020.
2. Zvýšení očekávané délky života v Evropě.
3. Snížení míry nerovností v Evropě (cíl v rámci sociálních determinantů zdraví.
4. Zvýšení míry blahobytu u obyvatel Evropy.
5. Univerzální přístup ke zdravotní péči a „právo na zdraví“.
6. Národní cíle či mezníky stanovené jednotlivými členskými státy.

Závěr

Zlepšování zdraví v současném světě musí odrážet široký a komplexní soubor determinantů a vlivů na zdraví, stejně jako víceoborovou a mnohostrannou povahu politických reakcí a intervencí. Zdraví 2020 tuto skutečnost odráží a snaží se o postupnou změnu priorit a investic, které je třeba učinit v rámci sociálních determinantů zdraví a v rámci podpory zdraví a prevence onemocnění. Je třeba vyvinout politické přístupy zahrnující celou vládu a celou společnost tak, aby se v nich odrážela složitost determinantů zdraví v současných velmi rozmanitých a horizontálně provázaných společenstvích.

V současnosti je dostupná dostatečná vědomostní báze pro zlepšení zdraví a snížení nerovností. Svět tak, jak si ho WHO představuje, je takový, ve kterém jsou mezery v dosažených zdravotnických výstupech co nejužší, ve kterém existuje univerzální přístup ke zdravotní péči, ve

[4] *Health 2020 targets, indicators and monitoring framework*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2013 (EUR/RC63/8).

všech zemích existují odolné zdravotnické systémy stojící na bázi primární zdravotní péče, které jsou schopné naplňovat očekávání a potřeby vlastních obyvatel, je dosahováno mezinárodně schválených zdravotních cílů, výskyt nepřenosných chorob je pod kontrolou a země jsou schopné se vypořádat s epidemiemi přenosných chorob i s přírodními katastrofami.

Zdraví 2020 může napomoci při dosažení všech těchto cílů. Představuje mocný nástroj pro společné kroky napříč celým Evropským regionem WHO k tomu, aby byly využity všechny příležitosti ke zlepšení zdraví a blahobytu současných i budoucích generací. Jak říká ředitelka WHO v předmluvě k publikaci Zdraví 2020:[5] „Tento rámec představuje krystalickou podobu všeho, co jsme se v posledních letech naučili o roli zdraví. Maximalizace zdraví v průběhu všech životních fází představuje základní právo všech lidí a ne privilegium pro malou skupinu. Dobrý zdravotní stav je hodnotou a zdrojem ekonomické a sociální stability. Je klíčem ke snižování chudoby a jednak přispívá k udržitelnému rozvoji a navíc z něho těží.“ Proto je tedy Zdraví 2020 mocným nástrojem pro kolektivní kroky v rámci celého Evropského regionu WHO, které povedou k využití nových příležitostí pro zlepšení zdraví a blahobytu současných a příštích generací.

[5] *Health 2020: a European policy framework and strategy for the 21st century.* Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2013.